

**КРАТАК ИСТОРИЈАТ ЧЕШКО-СРПСКЕ ЛЕКАРСКЕ
ПОРОДИЦЕ – ОТАЦ, СИН И УНУК ВЈЕНЦЕСЛАВ СТЕЈСКАЛ**
Др Зоран Антоновић, др Јулијана Антоновић, др Маријана Глишић
Здравствени центар Чачак

За почетак и каснији развој медицине у граду Чачку заслужна су двојица лекара Карло Белони, који је био први лекар у овом граду, а касније и руководилац српског санитета, и Стеван Тренчини који је био други лекар у овом месту и крају.

Крајем деветнаестог и почетком двадесетог века у Чачку су радила и двојица лекара чешког порекла. Први се звао Јарослав Кужељ. Толико је био заслужан у овом граду, а самим тим и поштован, да и дан данас једна од централних улица носи његово име, а све то траје безмало око сто година.

Други се звао Вјенцеслав Стејскал и радио је у Србији и у нашем граду почетком двадесетог века. Врло је интересантна прича о његовој породици, односно о његовом оцу и о његовом деди, очевом оцу. Сва тројица, син, отац и деда били су лекари и носили су исто име – Вјенцеслав, а наравно и презиме. Ово је прича о њима.

Најстарији, др Вјенцеслав Стејскал, живео је у Пелжимову у Чехословачкој. И данас у том месту постоји споменик, на коме, поред имена и презимена, пише само: „Био је савестан лекар“.

У ствари, од тог деде Стејскала потичу све несреће и све буре кроз које је пролазила ова породица.

Овај човек је био у своје време асистент на Медицинском факултету у Прагу. 1848. године, избија револуција, Прашки устанак против хабзбуршке окупације. Др Вјенцеслав Стејскал је у вођству револуционарних студената у овом устанку. Међутим, када је кнез Виндиггрец угушио тај устанак, др Стејскал бива ухваћен и осуђен на смрт. Тек на заузимање неког чешког племића, ова казна му је замењена вечитом робијом.

Док је био на робији, избије мађарска буна и др Стејскал, у оскудици за лекарима, буде као осуђеник упућен на фронт. У то време у Мађарској су били тешки окршаји и међу бројним рањеницима лекар је значио много. Указујући помоћ људима на бојном пољу, запажен је као ретко поштован човек. У ствари, он је то чинио по заклетви коју је, кад је промовисан за лекара, дао у Прагу. Ту заклетву је др Стејскал поштовао, без обзира што се налазио у редовима непријатеља.

После мађарске буне и бојева он се враћа у Чехословачку. Међутим, не одлази на робију, то му буде опроштено, али буде протеран из Прага, како не би долазио у додир са студентима који су већ чули за његов повратак. Тако се др Вјенцеслав Стејскал настани у Пелжимову, где оснује болницу у којој је био лекар до своје смрти. Због својих способности постао је као лекар и дворски саветник. Али, тога се одрекао, као и свих других бенефиција које су му нуђене. Сахрањен је на гробљу у Пелжимову.

Др Вјенцеслав Стејскал имао је сина, истог имена. Школовао га је, а потом дао на медицинске студије. После завршеног факултета, син бунтовника, није нигде могао да добије државну службу као лекар. Најзад, то ипак постаје у Хиралецу, где га прима на грофовију један гроф у близини Пацова.

Син полази стопама свога оца. Др Стејскал млађи се средио и оженио. У то време у Прагу се покреће лист „Словенски југ“ и он свесрдно почиње да сарађује са његовим оснивачима и у листу. Тада је добио сина, каснијег Чачанина, и дао му опет име Вјенцеслав.

У то време, 1876. године долази до српско-турског рата. Др Стејскал, отац, долази у Србију, као добровољац. Борио се као обичан војник у источној Србији, код Ниша. Беше ту много рањеника и он је поче да им као лекар указује потребну помоћ. Убрзо добија чин пешадијског капетана, а касније је преведен у санитет.

Немирног духа и занесен словенским идејама, Стејскал учествује 1885. године и у пловдивском устанку у Бугарској. Препливао је и Дунав да би обавестио Русе о стању устанка. За то је добио орден Св Владимира, који повлачи племство. Свуда се борио као Словен – од Чехословачке, до Србије и Бугарске.

У Чехословачку више није могао да се врати, јер је Аустрија била у савезу против Русије. Онда су му овде, у Србији, понудили службу лекара у Гроцкој. Ту је провео кратко време, па одатле одлази у Свилајнац са сином Вјенцеславом, касније чачанином. Ту му је у књиге уписано да је Србин православне вере.

После школовања у гимназији, најмлађи Стејскал иде на студије медицине у Праг. Он је пошао путем читаве фамилије Стејскала. Он и не би такорећи знао чешки језик да није отишао у Праг на студије!

Др Вјенцеслав Стејскал (отац) је остатак живота провео у Свилајнцу. Заволео је тамошњи народ и стекао много пријатеља од којих није желео да се растане. Био је велики пријатељ и са Дарком Рибникаром, коме је на покрштавању био кум.

Имао је рак грла и ишао је на лечење. Тако је 1909. године био у Београду. На позоришној представи му позли и на путу за болницу је умро. Сахрањен је у Београду.

После свега, на сцену ступа, после завршетка студија у Прагу, око 1894. године најмлађи Стејскал, касније чачанин, који добија прву службу у Богатићу у Мачви. Дипломирао је, иначе медицину са 23 године

старости. Први пацијент ког је имао био је Јанко Веселиновић, познати српски књижевник, који је ту био преко лета. Одмах потом, исте године, прелази у Чачак, али се после тога опет враћа у Богатић. Овај повратак у Мачву уследио је због неког размимоилажења са др Јарославом Кужељом, тадашњим окружним физикусом и управником болнице у Чачку. Због чега је избио тај сукоб никад се није сазнало, нити је Стејскал о томе причао. Зна се само да је изузетно ценио др Кужеља кога је волео више него рођеног оца. Претпоставља се да је до размимоилажења дошло због примене неких нових медицинских принципа у лечењу. Сматрајући др Кужеља као идеал међу људима, он је радије жртвовао службу у Чачку и отишао поново за Богатић. Међутим, отуда се поново брзо вратио 1897. године, и од тада из Чачка више није одлазио.

Око 1910. године др Стејскал од Хипотекарне банке узима кућу у улици краљице Наталије у Чачку.

Када је избио рат 1912. године, др Стејскал је био резервни капетан. Отишао је на фронт; а због неуморног рада око рањеника и пожртвовања, тадашњи пуковник Миливоје Николајевић је рекао: „Кад бих имао одликовање које би највише сијало на грудима, дао бих га за храброст др Стејскалу“.

Тада је др Стејскал био пуковски лекар. Командант пука био је Крста Смиљанић.

Једног дана, др Стејскал дође да рапортира команданту пука о стању у пуковској болници. Тада га речени Крста Смиљанић запита: „Бога ти, докторе, шта си ти по народности?“. Тада он одговори: „Извините, господине пуковниче, мислим да сам сада резервни капетан, иначе сам лекар“. Потом ће, опет Смиљанић: „Па, добро, господине резервни капетане, шта си ти по народности?“. Тада доби одговор: „Шта могу бити друго него Србин, господине пуковниче!“. Пуковник Николајевић одврати: „Оца ти твога, истера ми паре из џепа. Морам вечерас да платим вечеру за све официре. Видим ко је добио опкладу. Дођи и ти, докторе!“.

У ствари, Миливоје Николајевић и Крста Смиљанић су се били опкладили око тога које је народности Стејскал.

У Балканском рату др Стејскал оболи од тифуса. У том избије и Први светски рат. Излаган напорима, др Стејскал добије тромбозу леве ноге. Као реконвалесцент враћа се у Чачак. Лечили су га др Кужељ и други.

У болници је тада био болничар Милија Велисављевић. Али, пошто га је много волео и поштовао он напусти болницу и пређе код др Стејскала да ради као слуга. Кад је Милија остарио, доктор му је давао неку врсту пензије. А када је доктор умро, његов син је наставио да му даје по 300 динара месечно.

Када је др Стејскал дошао у Чачак био је срески лекар. А сви срески лекари су били и болнички. Био је једно време и окружни физикус, а потом и бановински санитетски референт. Чачанска болница је грађена и његовим великим доприносом.

Кад је избио Први светски рат, он је вукао последице тифуса и оболео је од тромбозе. Демобилисан долази кући у Чачак. Као неспособног за кретање њега одреде као резервног санитетског мајора, да по Женевској конвенцији преда болницу Аустријанцима. Била је одређена и неутрална зона са белом заставом.

Међутим, појави се колера и да Аустријанци не би губили своје лекаре, поставе др Стејскала за шефа „колеришног одељења“ са свим болничарима и персоналом. Тада је у болници била лекар др Балдини, родом из Далмације и она је ту и становала.

Доктору Стејскалу је било наређено да, кад иде у болницу, мора да носи униформу српског официра, а ван службе да се креће у цивилу.

Један фијакер је превозио све лекаре из Чачка у болницу, која је била на периферији, а лекари који су превожени били су Швабе и Хрвати. Упркос томе, др Стејскал је редовно ишао пешке у болницу, јер су Швабе седеле на главним седиштима у фијакеру, а њему су давали да седи на клупици – на споредном месту. Др Стејскал је био поносит и није хтео да поднесе такво понижење.

Окружни физикус у то време био је др Лохард из Загреба, пореклом Чех. Истовремено, он је био и лични пријатељ др Стејскала. Долазио је код њега кући, као и један Далматинац, иначе пореклом Италијан, др Ђулијано.

У кући др Стејскала су се редовно састајали Хрвати, Словенци, Далматинци, Срби, Чеси, Русини. Ту се певало „Хеј, Словени...“ и друге родољубиве песме. Почело је било и љуљање на швапским фронтovima. Швабе мобилишу све могуће и немогуће. У то време сви војници и официри Чеси, Словаци, Хрвати, Украјинци почињу да се јављају свакодневно са „симптомима“ колере. Њих др Стејскал све прима на одељење као болесне.

Долази и католичко Бадње вече 1917. године. Др Стејскал испече прасе и однесе га у болницу. Приређује Бадње вече пријатељима Словенима са божићном јелком. Кад се друштво мало запило, онда су запевали и „Хеј, Словени...“. Против др Стејскала аустријске власти одмах подносе оптужницу. Ту оптужницу др Лохард стрпа у фиоку и не спроведе је даље. После тога, аустријски војници који су били у болници добију писмене објаве за боловање, скоро цео пук. Одједном се зачује: „Да живи српски мајор др Стејскал!“. Опасност је постојала све док др Ђулијано није саопштио аустријској команди да се радило о обичној захвалности др Стејскалу, лекару који их је успешно излечио.

Касније када је долазила сиротиња на преглед, а нису имали да купе лек, др Стејскал је писао на рецепту „Pro me“, тј издај мени. Када је умро, његов син је морао чачанским апотекарима Аристиду Јовановићу и Радивоју Пантовићу да плати на име таквих рецепата 16.000 динара!

Плаћао је менице за друге, као и други за њега. Кад је др Стејскал умро, стари Мојсковић је рекао његовом сину: „Синко, не секирај се. Да сам ја умро, платио би доктор за мене. Зато, за доктора платићу ја!“.

Др Стејскал је основао санаторијум у Чачку са доктором Крстом Драгомировићем, др Аранђелом Стојановићем и др Ненадом Станковићем. Звао се „Медико-хируршки санаторијум Овчар“. Хирург је био др Драгомировић, између осталог познат и као зет Степе Степановића, с чијом се је ћерком оженио. Када је отишао, на његово место је дошао др Николај Мокин, хирург из Ужица. Ово оснивање санаторијума било је око 1924. године.

Око 1928. године санаторијум преузима хирург др Говедаревић, који тада долази у Чачак за шефа хируршког одељења. Он ће касније бити познат као први лекар четничког команданта Драже Михаиловића на Равној гори. Међутим, највећи део рата ће провести као заробљеник у немачком концентрационом логору.

У санаторијуму је постојала и физикотерапија, а имали су и две хируршке сале – једна је била прихватна за амбулантне случајеве, а друга за озбиљне операције.

У физикотерапеутском одељењу била је и електрична када. Имали су и рентген апарат. Њега је др Стејскал пренео у санаторијум из кућне ординације, а купио га је још пре Првог светског рата у Немачкој. Због тога је био на специјализацији у Немачкој и у Паризу. Рентгенски апарат је био старински и међу првима у Србији. Др Стејскал је био међу првим рентгенолозима у Србији, још пре Првог светског рата.

Аустријанци су расписивали током рата зајам за новац да би покрили материјалне издатаке на фронту. Затражили су да га упише и др Стејскал, а то је од њега тражио директно Оберст Пиг, тадашњи командант Чачка. Др Стејскал је то глатко одбио са објашњењем да пошто Аустријанци не поштују међународне законе ни он неће да упише зајам.

Најтежи период за др Стејскала је настао кад је био окружни физикус после Првог светског рата. У чачанској Болници владала је страховита корупција; подмићивање лекара и особља.

Др Стејскал изда наредбу у којој се каже да нико није дужан да плаћа више за лечење у болници, него што је то прописала сама болница. Тим поводом неко је из Чачка интервенисао и из министарства дође акт да се тај распис повуче. Пошто су на власти били радикали, а др Стејскал је био демократа, они га пензионишу. То је била „захвалност“ Чачана према др Стејскалу.

Али, ту грешку су исправили Ужичани преко свог начелника у Министарству социјалне политике и народног здравља, иако су били радикали. Они су др Стејскала ценили као поштеног и честитог човека и, мада је био већ шлогиран, вратили су га у активу као обласног санитетског здравственог референта. Међутим, др Стејскал је одмах потом отишао на лечење у Гезбех, у Аустрији. Био је тамо једно време и враћајући се кући, умре на путу, у Београду. Сахрањен је на Новом гробљу, где и његов отац др Вјенцеслав Стејскал. Тамо нема споменика, већ један распаднут крст, где су сахрањени и његови рођаци. У Београду је сахрањен уз највеће

војне почести. Командант спровода је био човек кога је др Стејскал рањеног унео у ров. Кад је сазнао коме је спровод, овај командант се заплакао.

Др Стејскал је имао само једног сина по имену Братислав, који није имао мушке деце, већ само кћер. Тако се једна породица, позната у Србији по лекарима такорећи седам деценија, угасила.

Литература:

- 1) Мирослав Миле Мојсиловић – „Само је један твој град“ 2000. год.
- 2) Радован М. Маринковић и Мирослав Миле Мојсиловић – „Здравство чачанског краја“ 1979. год.
- 3) Радоје В. Čolović – „Hronika hirurgije u Srbiji“ 2002. god
- 4) Горан Давидовић и Лела Павловић – „Историја Чачка – хронологија“ 2009. год.
- 5) Монографија о Др Јарославу Кужељу – Зборник народног музеја Чачак 1971. год.
- 6) Андрија Стојковић – „Један поглед на санитарне прилике у округу чачанском у години 1905, 1906 и 1907.“